

Sveti Janez od Križa

Uvod

“Kristjan 21. stoletja bo mistik – ali pa ga sploh ne bo,” je zapisal Karl Rahner. Skrivnostni stavek, ki nam danes, na pragu enaindvajsetega stoletja, vedno bolj daje slutiti svojo resničnost, ko opazujemo izumiranje tradicionalne vernosti. Sodobni človek, tudi kristjan brez globoke vere, odide. Ostaja “mala čreda”, ki pa se zdi ob prezaposlenosti duhovnikov in pomanjkanju izkušenj pri duhovnem vodenju, zapostavljena. Kjer pa se je pomnožil greh, se je pomnožila tudi milost. Iskalcev resnice, tudi v mistiki, je vedno več, čeprav imamo ob tem veliko pomislekov.

“Nauk cerkvenega učiteljstva je zlasti v preteklosti zvenel abstraktno. Današnji človek pa si bolj kot znanstvene teologije želi osebne povezanosti, manj dogmatike in več skrivnostnosti. Če notranje oko ne vzplameni, vsa znanost nič ne pomaga. Vera je neločljiva od mistike. Vera ni zadnji korak, ampak začetek in gibalno vsega. Voditi me mora k srečanju z živim Bogom, ki je ogenj.”¹

Kje bi lahko bil ta ogenj bolj živo opisan kot v Svetem pismu in v življenju svetnikov?² “Svetniki so kot raznobarvni žarki, v katere se lomi popolna Kristusova svetost. V Cerkvi imajo poseben pomen kakor v Stari zavezi preroki. Po njih nam Bog razodeva, kaj od nas v določenem času posebej želi. Zato so svetniki, vsak za svoj čas, poseben božji dar.” Tako je v uvodni besedi k Letu svetnikov zapisal nadškof dr. Jožef Pogačnik. Svetniki nas vodijo k odkritju Evangelija.

Karmeličan sveti Janez od Križa je priznan duhovni velikan in učitelj. Ali smemo reči, če drži uvodni stavek, da je tudi on svetnik za današnji čas? Cerkev namreč želi, da

bi spovedi postale duhovni pogovori. Ob pomanjkanju duhovnikov nam lahko pomagajo njegovi spisi. Ponovno “odkritje tega svetnika” bo nekaterim gotovo iskalcem v pomoč, saj je bil to svetnikov namen tudi v času pisanja. Težko se je prebiti skozi njegova dela. Naj ne bo le “mojster za sladokusce ali fanatike”, kot mislijo mnogi. Pri tem naj nam pomaga kratek povzetek njegovih misli.

Počutim se nevredno govoriti o teh skrivnostih, a kljub temu želim po svojih močeh pomagati vsem skritim, trpečim, ki iščejo Boga.

Življenje in delo

Življenje svetega Janeza od Križa je bilo polno dogodkov, nasprotovanj in pogumnih dejanj, drugačno od tistega, kar si predstavljamo pod pojmom “karmeličanstvo”.

Rojen je bil v mestecu Fontiveros v stari Kastiliji leta 1542.³ Že v otroštvu je doživel preizkušnje vseh vrst. Revščina, bolezen in smrt očeta, so prisilili vdovo, da je najmlajšega, Janeza, oddala v sirotišnico, kajti že srednji otrok je umrl zaradi pomanjkanja. Trpljenje je ostalo njegov delež za vse življenje. Mladost je preživel ob težkem delu bolničarja. Opazili so njegovo bistrost in ga poslali na šolanje v jezuitski kolegij, nato pa je vstopil v karmeličanski samostan, ki si ga je izbral zaradi češčenja Marije.

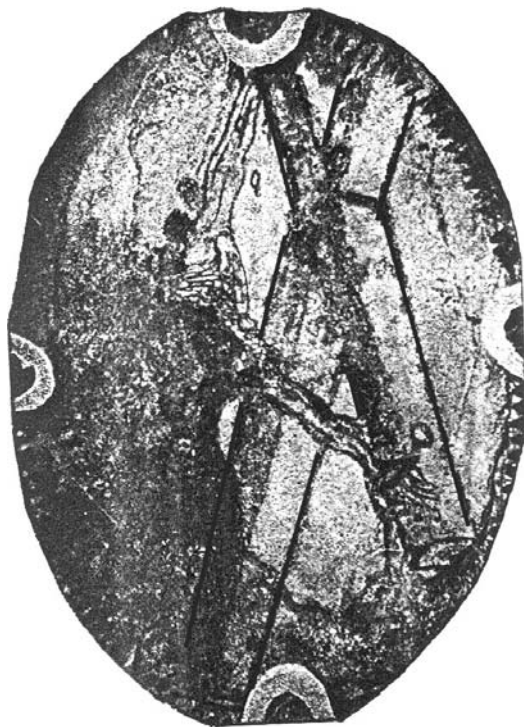
V tem času je sveta Terezija Avilska začela s prenovo. Karmeličansko pravilo naj bi se povrnilo k prvotnemu, veliko strožjemu pravilu iz leta 1247. Srečala se je z Janezom, ki tudi ni bil zadovoljen z omiljenim pravilom. Terezija je bila navdušena nad njim: “Oče Janez je ena najčistejših in najsvetejših duš, ki

jih ima Bog v svoji Cerkvi!”⁴ Kmalu se je pridružil njenemu delu in se začel boriti za prenovu v moškem redu. Kljub velikim nasprotovanjem, ječi in vsakovrstnemu preganjanju “obutih” karmeličanov, je veja “bosonogih” postajala vedno močnejša. Sveti Janez je umrl leta 1591 v Ubedi, leta 1726 je bil razglašen za svetnika, papež Pij XII. pa ga je uvrstil med cerkvene učitelje.

Redovnik, ki je imel eno samo željo, živeti v tišini in molitvi, je bil tako vpleten v vse napetosti v svojem redu in je svoja stališča drago plačeval. Obenem pa je bil izvr-

sten duhovni voditelj, oblikovalec duš redovnikov in redovnic ter laikov, ki so se mu zaupali, saj je bil vseskozi nesebično pripravljen pomagati še drugim do milosti, ki so bile dane njemu. Njegovo življenje je pot svetnika, ki živi vsak trenutek za Boga in z njim, ki mu je vse drugo nepomembno in doživlja združitev z njim v najvišji možni meri na tem svetu. To dokazuje tudi v svojih delih, s katerimi želi dušam, ki imajo čut za Boga, posredovati lastne mistične izkušnje.

Vsi štirje glavni spisi svetega Janeza od Križa so tolmačenja že pred tem nastalih pesmi

Sv. Janez od Križa: Križani, lebdeč nad svetom,

perorisba, verjetno ok. 1574-77, samostan Uteščenja, Avila.

Nekega dne, ko je bil b. Janez od Križa kaplan v samostanu Uteščenja v Avili, je med molitvijo na podstrešju, s katerega je razgled na cerkev, prejel videnje križanega Kristusa, lebdečega nad zbranim ljudstvom. Zgrabil je pero in ga narisal na majhen kos papirja, ki je bil pri roki. Videnje je narisano zviška - iz “zornega kota” Boga Očeta.

Risbo je pozneje zaupal v varstvo neki pobožni župljanki, imenovani Ana Maria de Jesus, ta pa jo je pred svojo smrtjo, leta 1618, izročila Mariji Pinel, ki je pozneje postala prednica samostana. Ob smrti Marie Pinel so risbo shranili v majhno monštranco, v kateri je ostala do leta 1968. Po restavriranju je risba - zdaj v novem relikviariju - spet na ogled v samostanu Uteščenja v Avili.

na željo ljudi. *Vzpon na goro Karmel* in *Temna noč* razlagata pesem *Temna noč*. Duhovno življenje predstavljata kot pot romarja, ki se vzpenja v temni noči na visoko, strmo goro, katere vrh pomeni združitev z Bogom. Čutni del človeka se očisti čutnih poželenj v temni noči čutov, duhovni človek pa v "noči duha" očisti svoje duhovne zmožnosti, ko se jim odpoveduje. Razum se očisti s pomočjo vere, spomin z upanjem, volja z ljubeznijo. To očiščevanje se vsaj delno uresničuje z lastnim trdom, zato svetnik to imenuje "dejavno noč čutov, spomina, razuma in volje". To dogajanje razlaga v *Vzponu na goro Karmel*. V *Temni noči* opisuje, kako to, kar duša sama zmore, ni dovolj, zato ji Bog pomaga z neposrednim delovanjem. Dušo Bog postavi v dvojno "nedejavno noč, noč čutov in duha". Tu je prepuščena silovitemu božjemu delovanju, polna hrepenenja, trpljenja, v samoti, tesnobi in v občutku zapuščенosti se pusti voditi k združitvi. Ostala dva spisa, *Duhovna pesem* in *živi plamen ljubezni*, razlagata dve pesmi z enakim naslovom. Opisujeta višje stopnje na poti duše k Bogu. Duhovna pesem je povzetek in nadaljevanje dogajanja, ko je duša že rešena vabljivosti zemeljskih podob. *Živi plamen ljubezni* je zmagoslavje. Duša izgoreva v milem ognju.

Poleg omenjenih treh pesmi in njihovih razlag so se ohranila tudi številna pisma. V njih se odkriva svetnikova osebnost, njegov odnos do ljudi, velika človeška toplina, včasih pa tudi sveta jeza. Izpričujejo nam, kako umirjeno, modro in prepričljivo je znal voditi in svetovati. Pisma so tudi dokaz, kako vdano in odpuščajoče je zmožl prenašati težave, krivice in preganjanje, ne da bi pri tem kakorkoli zakrnel v svoji človečnosti ali da bi otopel v čustvovanju.

Pesmi Janeza od Križa zelo redko vsebujejo besedo Bog, zakramenti ali druge krščanske in religiozne izraze. Vendar njegove pesmi vsebujejo njegovo mistiko. Svoje pesmi je zelo

nerad tolmačil. Predobro je vedel, da vsako razlaganje s krščansko terminologijo izraža veliko manj kot sama poezija.⁵ Eden od najboljših poznavalcev sv. Janeza, Fernando Urbina, meni, da je svoje knjige Janez pisal samo zato, ker je strah pred inkvizicijo preprečeval spovednikom njegovega časa, da mistično nadarjene ljudi spremljajo na kontemplativni poti.⁶ V svojih spisih, posebno v *Temni noči*, se res veliko posveča problemom duhovnega vodenja.

Svetnik zajema iz izredno bogatega lastnega znanja, iz izkušenj, ki si jih je pridobil kot duhovni voditelj, in iz svojih lastnih mističnih doživetij. Čeprav svetnik o sebi ne govori, dajejo njegovi spisi jasen občutek, da gre za silna in globoka osebna doživetja. Živost misli, iskrenost čustvovanja, izrazna moč v opisovanju, vse to so stvari, ki se jih ni mogel naučiti ali umisliti. Izvirati morejo samo iz najpristnejšega osebnega izkustva.

Mistični nauk svetega Janeza od Križa je trdno zgrajen na krščanskih resnicah o izvirnem grehu, milosti, Kristusovem učlovečenju in odrešenju, delovanju Svetega Duha in skrivnosti Svete Trojice. Svoje misli osvetljuje in utemeljuje s Svetim pismom ter s spoznanji nekaterih filozofov, mistikov, cerkvenih očetov in cerkvenih učiteljev. Posebno važna pri tem je sveta Terezija Avilska. Gre za obojestranski vpliv, izmenjavo izkušenj in misli. Terezija Velika je sicer bila začetnica prenovе, Janez, čeprav veliko mlajši od nje, pa njen spovednik in duhovni voditelj. Ni naključje, da je *Notranji grad* svete Terezije nastajal ravno v zadnjem letu svetnikovega bivanja v Avili.

Sveti Janez od Križa nam zagotavlja, da krščanska mistika ne prinaša nič novega, nič drugačnega od naše vere, nobenega dodatnega razodetja, saj je v Kristusu vse razodetje dopolnjeno, v evangeliju in nauku Cerkve pa varno ohranjeno. Janez v blaženih trenutkih, ki so mu bili dani, ni iskal nič vidnega, ne navadnega, razburljivega ali pozornost vzbuj

jajočega. Skrajno nezaupljiv je do videnj in razodetij ter do vseh nenavadnih darov. Prepričan je, da je vse, kar je izredno, nevarno za duhovno življenje. Človek mimogrede zdrsne v greh napuha, se zamoti in zamudi na svoji poti združitve z Bogom. Premalo ponižnemu so taki darovi prej v pogubo kot v prid.

“Varno in zanesljivo je le božje javljanje v tišini in globini.

Je ušesom neslišno, a je gotovo.

Je nežen dotik v temnem zrenju.

Je molčeča godba, zveneča tišina.

Je živi plamen ljubezni, v katerem se ogenj in stvar,

ki izgoreva, skleneta v eno.”

Mistično doživetje in sodobni kristjan

“V svetu odrešenja in milosti je mistično doživetje le zadnji, najvišji odsek loka, ki se vije iz studenca krstne vode, preden se časno prelije v večnost.”⁷ Nihče, ki je iskreno veren in odprt, ni vnaprej in docela izključen. To je samo potrdilo in izpolnitev naše vere. Vsi smo poklicani. Merilo je le človekova ljubezen in božja milost. Poklicani smo, da doživimo predokus tega, kar je Bog “pripravil tem, ki ga ljubijo”. (1 Kor 2,9) To misel vsekakor lahko navežemo tudi na uvodno Rahnerjevo misel o kristjanu-mistiku.

Sveti Janez od Križa pa nam pričuje še o nečem, ne toliko z besedo, ampak z živim zgledom.⁸ Ob vsej svoji vpetosti v življenje in ob najbolj hrepenečem iskanju samote in zbranosti, je ure in ure presedel v spovednici, bedel ob bolnikih cele noči, prehodil desetine milj v mrazu in pripeki, samo da bi ustregel redovnicam v stiski. Uči nas, da se tudi najbolj globoka duhovnost ne more ogniti vsakdanjemu srečevanju s Kristusom v njegovih najmanjših bratih in sestrah. Torej je

to duhovnost, ki je kljub vsemu možna tudi v vsakdanjem življenju.

Duhovni nauk svetega Janeza od Križa

Skrivnostna teologija. Kontemplacija, ki vodi duše k Bogu, je skrivna modrost. “Ni ga, ki bi poznal pot k njej, in nihče za stezo k njej ne ve.” (Bar 3,31) “Božjih reči ni moč spoznati že tedaj, ko jih iščemo, ampak šele, ko smo jih že našli in doživeli.”⁹ “Kaj ve, kdor ni bil skušan?” (Sir 34,9). “Dokler namreč duša ni skušana, utrjena in preizkušena v bridkosti in skušnjavah, njeni čuti niso dozoreli za prejem Modrosti.”¹⁰

Take viharje Bog pošilja v temni noči. Duša je napolnjena s tisoč dvomi, pomagati ji ne more noben nasvet in nobeno mnenje. Čutni post vključuje tudi “uživanje v duhovnih stvareh”. Duša je bila dotedaj kot majhen otrok pri materinih prsih, saj je v molitvi doživljala radost oziroma duhovno sladkost. K duhovnim stvarjem sta jo pritegovala tolažba in veselje. Potem pa ji je to mleko odvezeto, da bi se postavila na lastne noge in da bi jo Bog popeljal v temno noč, v samotno puščavo.

Izraz “noč” pomeni realno pot duše do Boga. To je noč za človekova čutila, ko gre za odvzemanje vsakega okusa za ustvarjene stvari. Je pot v veri, ki je za razum temna kot noč. Pa tudi cilj, Bog, je temen kot noč, dokler duša ostaja v tem svetu.¹¹

Znamenja

Znamenja, ki kažejo, da gre za pravo temno noč, ne pa za duhovno sušo zaradi pregreh ali slabega počutja:¹²

1. Človek v nobeni stvari ne najde ugodja, ne tolažbe in veselja v božjih stvareh.
2. Duša se spominja Boga z vnemo in tesnobo, saj zaradi pomanjkanja veselja misli, da mu ne služi. To ni mlačnost, pri kateri manjka želja biti v službi Bogu. Nasprot-

no, duša ima veliko hrepenenje po samoti in miru, čeprav ne more misliti na kaj določenega. Zapusti premišljevanje, razumu se odvzema opora, volji moč, spominu zmožnost razmišljanja. Kar more v tem času duša storiti sama, samo moti njen mir in ovira delo, ki ga Bog v suhoti čutov ureničuje v duhu.

3. Bog se ne javlja več po čutih, ampak v zrenju, po čistem duhu. Ko se duša potopi v očiščevanje poželenja, postaja njena nemoč vedno večja. Pri bolezni pa ni tako, saj lahko pride do izboljšanja. Tako Bog vodi dušo iz čutnega življenja v življenje duha, iz premišljevanja v bogozrenje.

Temna noč, ki ji pravimo tudi kontemplacija, povzroča v osebah dve vrsti teme ali očiščevanja v skladu z dvema deloma človeka, čutnim in duhovnim. Prva, čutna noč, očiščuje dušo v čutnem delu. Je nekaj vsakdanjega, medtem ko noč duha, ki pripravlja dušo na združitev z Bogom, poznajo redke osebe. Obe noči pa lahko vsako zase delimo še v dve stopnji: dejavno noč, ko delovanje pretežno pripada duši, in nedejavno noč, ko ve-

čina delovanja prihaja od Boga. Pasivnost duše pomeni "učljivost" za božansko akcijo.

Dogajanje v temni noči lahko zelo poenostavljeno prikažemo v obliki skice.¹³ Vendar "Bog vsakega človeka vodi po njegovi lastni poti na način, po katerem se bi težko našel še eden, ki bi se vsaj napol ujemal s potjo drugega človeka."¹⁴ [glej tabelo]

Predstavitev posameznih stopenj duhovne poti

Začetna točka za vzpon na goro svetosti je volja duše, da se loči od greha in se odločno obrne k Bogu. S tem ni rečeno, da duša ne bi več mogla pasti v greh. Predvsem gre tu za voljo. O vzroku za to voljo svetnik na tem mestu ne govori. Koraki duše na poti so čiščenje in molitev. Vsaki stopnji očiščevanja odgovarja svojstven vzorec molitve. Povečano očiščevanje pomeni povečanje molitve in obratno.¹⁵

Dejavna noč čutov

Dejavno noč čutov lahko strnemo v štiri točke.¹⁶

1 molitev	1 čiščenje		
3 meditacija	2 čutov	AKTIVNA	N
4 aktivna kontemplacija	5 duha		
7 pasivna kontemplacija	6 čutov	PASIVNA	O
	8 prehodov		
	9 duha		
začetek	zedinjenja		Č
duhovna	zaroka		
duhovna preobrazbeno	poroka združenje		

- Posnemanje Jezusa Kristusa. Če duša ljubi, ji je tudi najtežja žrtev lahka in želi biti v vsem podobna Jezusu.
- Čiščenje čustev, kjer gre za odrekanje vsaki čutni nasladi. Če se že ne more izogniti dejavnosti, pa naj v njej ne uživa.
- Čiščenje strasti, ko usmerja svojo voljo k tistemu, kar najmanj ustreza njeni naravi.
- Čiščenje od samozadovoljstva pomeni uničevanje globokega zadovoljstva s samim seboj. Ob tem sveti Janez svetuje tri pravila: želeti, da si prezrt, o sebi govoriti z omalovaževanjem in imeti slabo mišljenje o sebi.

Molitev. V tem času gre za tri načine molitve. Na prvi stopnji duša govori Bogu o svoji veri in ljubezni do njega. Vse pričakuje od Boga. Nato duša opazuje nek dogodek iz Jezusovega življenja (npr. bičanje) ali premišljuje kakšno njegovo besedo (npr. "Simon Peter, ali me ljubiš?"). To molitev imenujemo meditacija. Sledi tretja stopnja molitve, ko duša z enim pogledom, polnim ljubezni, objema Ljubljenega in ostaja prepuščena njegovim božanskim žarkom v velikem miru. Stanje ljubeče pozornosti dosega z vedno manj napora. To je molitev zrenja ali kontemplacija.

Vse to privede do čutne odcepitve od ustvarjenih stvari, kar omogoči naslednjo stopnjo.

Dejavna noč duha

Človekova duša ima tri moči, po katerih deluje: razum, spomin in voljo.¹⁷ Dejavna noč duha pomeni razum prisiliti, da spozna Boga le z vero, spomin naj pozna le upanje, volja pa naj ljubi Boga le s pomočjo ljubezni.

Noč razuma. Edino vera kaže Boga na gotov način. Razumska spoznanja o Bogu se umikajo, razvija pa se spoznanje, ki ga predlaga vera. Rast vere se dogaja posebno med molitvijo premišljevanja in zrenja. Poleg tega se mora duša navaditi, da vse stvarstvo gleda v luči vere. V lepoti ustvarjenega (narava, cvetje, vesolje) odkriva božjo prisotnost in ljubezen. To je božji dar in pravi razlog,

da je dragoceno duši, ne pa lepota sama. V svetlobi vere gleda tudi na težave, bolezen in smrt. Vse to začne sprejemati ob odrekanju in z otroškim zaupanjem, da vse to Bog dopušča tistim, ki jih želi povzdigniti.

Noč spomina. V njej spomin "prisilimo", da spozna Boga le z upanjem. So stvari, ki jih ne moremo in ne smemo pozabiti, ker so del naših dolžnosti. V času molitve pa naj ne bi ohranjali spomina na nič, kar je občuteno, videno, slišano, v smislu besede preroka Samuela: "Govori, Gospod, tvoj hlapec poslušaj." V tej tišini, daleč od vsega ustvarjenega, se razvija božansko upanje, osvobojeno vseh strahov.

Noč volje. Ta nas usposobi, da ljubimo Troedinega Boga z isto ljubeznijo, s katero nas je on ljubil, ne zaradi koristi in užitka, ampak ker je Bog in zasluži vso našo ljubezen. Molitev tega časa je aktivna kontemplacija.

Sledi razlaga stopenj nedejavne noči, ki na koncu dušo privede do združenja z Bogom. Svetnik tolmači svojo pesem *Temna noč*.¹⁸ Prvi dve kitici govorita o delovanju dveh duhovnih očiščevanj, namreč nedejavnega očiščevanja čutov in duha, preostalih šest kitic pa opisuje čudovita dogajanja duhovnega razsvetljenja in združitve z Bogom. Prav je vedeti, da duša poje pesem, ko je že v stanju popolnosti, v stanju ljubezenske združitve z Bogom. V duhovni hoji po "tesni poti, ki vodi v življenje", o kateri govori naš Odrešenik v evangeliju (Mt 7,14), je šla skozi velike tegobe in preizkušnje. Malo jih je, ki najdejo to tesno pot, zato ima duša za veliko srečo in milost, ker jo je našla. Imenuje jo zelo pomenljivo in primerno "temna noč". Radostna duša opeva tesno pot, ki jo je prehodila in iz katere je zanj izšlo tolikšno dobro.

Pesem duše

*Nekoč, v temni noči,
v ljubezni hrepenenju vsa goreča,
o neizmerna sreča!*

*odšla sem neopažena od doma,
ko že počivala je moja hiša speča.*

*V teme zavetju varna,
v preobleki po skrivni lestvi hiteča,
o neizmerna sreča!
v temi in na skrivaj,
ko že počivala je moja hiša speča.*

*V tisti presrečni noči,
skrivaj, da me nihče ni videl,
za nič se nisem jaz menila,
le luč, ki v mojem srcu je gorela,
ta luč me varno in gotovo je vodila.*

*Ta luč me je vodila
bolj varno kot svetloba opoldanja,
tja, kjer sem vedela,
da Ljubljani me čaka
v samotni, kamor nihče ne zahaja.*

*O noč ti, ljubeznivejša od zore,
o noč, ki mene varno si vodila,
o noč, ki ljubo z Ljubim
v eno si sklenila,
si ljubo v Ljubega izpremenila.*

*Na grudih mi cvetočih,
ki zanj, le zanj so nedotaknjene ostale,
mi Ljubljani zaspal je.
Tam sem ga ljubkovala,
pahljača ceder naju je pahljala.*

*Z lasmi sem se mu poigrala
kot nočna sapica mila,
on s svojo vedro roko
mi tilnik je pobožal.
Vseh čutov moč sem izgubila.*

*Obstala sem in sem se prepustila,
obraz svoj sem nad Ljubega sklonila,
izginilo je vse in vsa predana
sem skrb in bolečino
med čistim vonjem lilij pozabila.*

Nedejavna noč čutov

Bog vidi, da duša dela vse, kar more, da se očisti čutne navezanosti.¹⁹ Tedaj pride še on sam, da jo očisti na nepričakovan način. Duši vzame vsako uteho s tem, ko jo potaplja v najglobljo suhoto.

Duša misli, da ničesar ne dela, da je zanj konec duhovnih dobrin, da ne izpolnjuje božje volje in da se bo na poti izgubila. V dobrih delih ne najde veselja, v molitvi ne more na nič misliti. Občutek suhote je tem večji, čim bolj se skuša boriti s tem stanjem. To ji povzroča strah, tesnobo in skrb. Če v tem času duša ne najde nekoga, ki jo more razumeti, nazaduje, saj si prizadeva, da bi hodila po prvotni poti premišljevanja in preudarjanja. To pa ji spet povzroča trpljenje.

Kdor spozna, da je v tem stanju, naj se potolaži, naj potrpežljivo vztraja v molitvi in zaupa Bogu. Če moli ponižno in goreče, vendar suhota še traja, pomeni, da praznina prihaja od Boga. To je torej blagoslovljena suhota, ki dušo uvede v odnos pasivne kontemplacije njegove ljubezni. V začetku duša ne občuti ljubezni, ampak bolj praznino in strah. Čim bolj pa napreduje, tem večje je njeno hrepenenje po Bogu. Ne ve in ne razume, kako in odkod prihaja ta nežna ljubezen. Po Bogu koprni kot David: "Ker se je moje srce vnelo in so se moje ledvice premaknile" – to se pravi, premaknila so se nagnjenja od čutnega k duhovnemu – "sem bil izničen in nisem razumel." (Ps 72,21-22)

Duša se čuti izničeno do vseh stvari. Ve edino to, da ljubi. Njeno hrepenenje je včasih tako silovito, da se ji "od žeje suše kosti." Čuti, da slabita njeno telo in moč, saj je žeja po ljubezni nekaj v živo segajočega. "Mojo dušo žeja po Bogu, živem Bogu!" (Ps 41,3)

Molitev tega časa je pasivna kontemplacija. Znaki te molitve so istočasno nemogoče premišljevanje, a duša ob tem nima nobene želje, da misli. Ni sposobna nobene čutne, razumske utehe, vseeno pa občuti nagib, da

ostaja z Bogom v zaljubljeni in splošni pozornosti, v notranjem miru in počitku. Kadar torej s premišljevanjem ne moti delovanja vlitte kontemplacije, ki jo Bog v tem času podarja, sprejema obilje notranjega miru. Dopusti naj, da bo vzplamenela v duhu ljubezni.

Temna noč čutov prinaša obilo **koristi**. Duša spoznava samo sebe in svojo lastno revščino, kar ji v času ugodja ni bilo mogoče. Kot da se uči hoditi z lastnimi nogami, ko jo Bog vzame iz plenice in postavi iz svojega naročja na tla, ali kot da ji namesto mleka ponudi kruh s skorjo. Gre za spoznanje samega sebe. Nima se prav nič v časti, ne pozna nobenega samozadovoljstva. Vidi, da sama iz sebe ničesar ne zmore, obenem pa začuti božjo veličino in popolnost. Tu pridobi duša duhovno ponižnost. Niti na misel ji ne pride, da bi mogla biti boljša od drugih, kot si je domišljala poprej.

Iz tega se poraja ljubezen do bližnjega. Drugih nič več ne obsoja, ampak jih spoštuje. Duša postane ubogljiva in prisluhne temu, kar drugi uče. Želi si, da bi ji kdorkoli pokazal pot in povedal, kaj naj stori. Je potrpežljiva, velikodušna, do vseh ljubeča in krotka do Boga. Nič več se ne jezi nanj in se z njim nespoštljivo ne prepira, ker je takoj ne stori popolne. Boga se neprestano spominja, a pri tem ne gre več za duhovno sladokusje, saj ji je Bog odtegnil veselje do katerekoli stvari, ko jo je očistil poželenja. Oteta je iz rok treh sovražnikov: hudega duha, sveta in čutnosti, saj nad duhom nimajo več moči. Ob tem doseže duhovno svobodo in si pridobiva darove Svetega Duha. Njena edina želja je ugajati Bogu, zato živi v čisti ljubezni do Boga.

Če naj doseže duša kasneje še noč duha (kar ni dano vsem), spremljajo noč čutov hude bridkosti. Nekateri imajo čutne skušnjave, drugi duha nečistovanja ali duha bogokletstva, duha vrtoglavosti, ki polni dušo s tisoč dvomi in pomisleki, ki se jim zde tako zapleteni,

da jim noben nasvet ne more pomagati. To je ena najtežjih strahot noči čutov in je že blizu temu, kar se dogaja v noči duha. Bog tako ponižuje dušo bolj ali manj globoko, več ali manj časa, odvisno od tega, na katero stopnjo združitve jo hoče povzdigniti.

Obdobje prehoda

Ko je duša prešla iz teme čutov, ji Bog, preden jo bo postavil v daleč strahovitejšo noč duha, daje dosti časa za počitek in uteho.²⁰ To obdobje lahko traja mnogo let. V tem času duša z veliko lahkoto prehaja v stanje zrenja, vedro in zaljubljeno, brez uničujočega razmišljanja. Očiščena čustva ponovno z lahkoto občutijo te notranje užitke. Prihajajo sicer obdobja teme in tesnobe, včasih intenzivnejša kot tista, skozi katera je prešla, vendar ne trajajo več kot nekaj ur ali nekoliko dni in samo najavljajo noč duha, ki bo nenadno prišla.

Nevarnost tega obdobja je usodna zabloda, iluzija duše o sebi, da se ima za sveto. Ostajajo korenine, iz katerih bi lahko vzniknile vse navezanosti do ustvarjenih radosti in ki jih more iztrebiti samo najstrašnejša pasivna noč duha, ki ji sledi. Številni imajo v tem obdobju videnja. Lahko so resnična ali pa plod hudega in lastne domišljije. Velika je nevarnost, da duše izgube ponižnost.

Nedejavna noč duha

V času nedejavne noči čutov je duša v suhoti čustev, v svojem duhu pa je uživala globok mir v spoznanju, da jo Bog ljubi in da ona ljubi njega.²¹ Ko pa jo Bog uvede v to noč, ji odvzame še to spoznanje, edino uteho, ki ji je dotedaj preostala. Svetnik pravi: "Če je noč čustev pekoča in strašna za čustva, se noč duha z njo ne more primerjati, ker je strahovita." A je potrebna, da se dopolni prva, ker so še ostale korenine čutnih nagnjenj, in da odstrani glavno težavo za popolno zedinjenje z Bogom, to je navezanost na samo sebe.

Kako se dogaja? Bog vliva v dušo temno zrenje (temno kontemplacijo) o sebi, čeprav duša ne dela nič niti ne razume, kako se ji to dogaja. Najde se "face en face" z neizmerno božjo dovršenostjo. V tem zrenju odkriva lastno nečistost in nedostojnost. Ko se vidi tako, se ji zdi, da ji je Bog nasproten in da je ona postala nasprotje Boga. Ranjena je v siloviti ljubezni, obenem pa ostaja v temini in dvomu. Trpi lakoto "kot psi, ki se po mestu klatijo". (Ps 58,7) Dotik ljubezni in božjega ognja namreč tako zelo izsušuje duha in tako vžiga njegovo hrepenenje po utešitvi žeje, da se neprestano premetava sam v sebi in se na tisoč načinov, z vso strastjo in močjo svojega poželenja, obrača k Bogu. Tako muko opisuje David, ko pravi:

"Po tebi žeja moja dušo, moja duša medli in gine zaradi tebe." (Ps 62,2) Istočasno pa zato še bolj čuti lastno nečistost, ne čuti se vredna božje ljubezni in dejansko je ne čuti. To jo vrže v temo, dvom in obup. Misli, da jo je Bog obsodil, da je kaznovana pravično, da jo je zavrzel in da bo tako za vedno. David toži: "Obdale so me smrtne sence, peklenške bolečine so me objele." (Ps 17,5-6) Razen tega je prepričana, kot se dogaja v peklu, da je zapuščena in prezrta od vseh stvari, posebno od oseb, ki so ji drage: "Moje znanke si umaknil od mene, napravil si iz mene gnusobo zanje." (Ps 87,9)

Duša je uničena in razdejana kot "zlato v topilnici". Raztaplja se prav v svoji biti. Živa se pogreza v kraljestvo mrtvih. V podobni sti-

Sodobni preris risbe sv. Janeza od Kríža, na katerem sta razvidnejši perspektiva in kompozicija.

ski kliče k Bogu David: "Reši me, o Bog, zakaj vode so mi prišle do grla." (Ps 68,2) Bog tako zelo ponižuje dušo, kolikor više jo hoče povzdigniti. To zrenje uničuje vsako samospoštovanje in samozadovoljstvo. Duša spoznava svoje stanje, vendar ga ne more opisati, ker te izkušnje ne more zaznati s pomočjo čutov niti razuma. Čutni del se namreč očičuje v suhoti, zmožnosti v nemoči dojemanja in duh v trdi temi.

Nemogoča ji je tudi molitev. Če že kdaj uspe, je to brez moči in slasti, saj je prepričana, da je Bog ne sliši. Duša ne more vedno opravljati niti svojega dela. Je raztresena, pozabljiva, dolge trenutke lahko tako pozabi, da ne ve, kaj je delala, kaj se je zgodilo, niti kaj dela niti kaj bo delala. Na ta način je duša v kraju čiščenja, v vicah, kar bi sicer morala prestajati v drugem življenju. Duši, ki gre skozi tako očiščenje že na tem svetu, v tisti kraj sploh ne bo treba vstopiti ali pa se bo v njem zadržala le malo časa. V večji prid ji je namreč ena ura tukaj kot mnogo ur tamkaj. Na srečo občuti te muke v živo le v presledkih. Če Bog ne bi poskrbel, da takšna občutja pospe kmalu zatem, ko so v duši zaživela, bi ta v malo dneh umrla.

Sadovi noči duha. Če bi duša vedela, da se vse to dogaja v njeno dobro in da ni vse izgubljeno, bi ji vseh teh muk ne bilo prav nič mar. Še zadovoljna bi bila, da se Bog poslužuje njenega trpljenja. Vendar je njen čutni in duhovni del otemnjen, zato nič ne razume. A sonce povzroča bolečino krmežljivemu in bolnemu očesu, vseeno pa razsvetljuje, da se volja čudovito vname. Volja ljubi, ne da bi razum umeval. Strastno ljubi, njena drznost je podobna Magdalenini.

Koliko časa traja noč duha? Če mora biti zares globoka, kolikor je že močna, lahko traja nekaj let. Na srečo je to temno zrenje Boga prekinjeno z olajšanji, sicer duša ne bi zdržala. V času olajšanja pa spet trpi zaradi zavesti, da je še nečista. Gotova je, da se bo noč

spet kmalu vrnila. Spušča se in dviga, nikoli ne ostane v istem stanju, dokler ne doseže počitka v Bogu.

Združenje

Najvišja stopnja odnosa med človekom in Bogom je predstavljena v **alegoriji** poroke.²² Duša je doslej iskala Boga v odrekanju stvarim (dejavna noč) in Bog ji je pri tem močno pomagal (nedejavna noč). To čiščenje je bilo trpeče, vendar odrešilno, ker si je duša prislužila pogled posebne Jezusove ljubezni, kakor pravi evangelij: "Jezus ga pogleda in vzljubi." (Mk 10,21) Združitev torej ni mogoče doseči brez popolne čistosti, ko se odreče vsemu ustvarjenemu in se v živo izniči v plamenu ljubezni. Plamen je boleč, vse dokler ostaja v duši najmanjša sled navezanosti.

"Ta pomen ima pripoved, da nevesti slečejo ogrinjalo in jo ranijo, ko ponoči hrepeneče išče ženina. Novega zaročnega zagrinjala, ki si ga tako želi, si ne more nadeti, dokler starega ne odloži. Kdor se upira, da bi v noč odšel iskat Ljubljenega in da bi se odrekel svoji volji ter išče Ljubljenega na ležišču in v udobju, kot je to najprej počela nevesta, mu ga ne bo uspelo najti. Saj pravi nevesta, da ga je našla, ker je odšla iz hiše v temi in polna ljubezenskega hrepenenja."²³

V času temne noči se duša zaljubi v Boga. Začne ga bojazljivo, a radostno iskati, kot se iščejo vsi zaljubljeni. Noč in dan misli samo nanj, gori od želje, da ga sreča, da ga vidi in ga osreči. Ve, da v tem življenju to ni mogoče, zato hoče umreti. To je prva stopnja združitve ali *začetno združenje*. Gre za dotik božanskega spoznanja. Bog duši odkriva na trenutke svojo prisotnost v njej sami. Duša živi "umirajoča". To, kar jo najbolj ubija, je, da ne more zares umreti od ljubezenskega objema, da bi se znašla z Njim brez vsakega zastora.

Sledi stanje *duhovne zaročke*. Bog se ne more več upirati lastni želji in reče: "Da, ti boš moja zaročenka!" Med zaljubljeni je rana

enega tudi rana drugega, občutki so jim enaki. Gre za končen izbor: dve volji sta vezani, zedinjeni za vedno. Božja volja in volja duše sta odslej eno. Duša in Bog drug drugemu obljubita večno zvestobo. Uživata kot zaročenca v izmenjavanju pozornosti in najdragocenejših daril. V tem času za dušo prenehajo tesnobe, zato začne živeti v stanju miru, uživanja in miline. Če se je nekdaj žalostila zaradi preteklih dogodkov, svojega greha ali greha drugih (kar je za duhovne ljudi običajno dolgotrajnejši občutek), je sedaj to ne žalosti več, čeprav jih še vedno spoznava za to, kar v resnici so. Molitev na tej stopnji je neprestana. Želi edino to, kar želi njen izvoljenec, zato v njej gori velika želja za rešitev vseh duš, enaka božji.

In tako jo Bog, "noseč na svojih rokah", uvede nekega dne, ki je bil od vedno pričakovan, v stanje *duhovne poroke*. Tu se združita dve naravi, tako da obe povsem ohranita lastno bit, a se pri tem medsebojno pomešata. Le maloštevilnim dušam je dano v tem življenju doseči to stopnjo. Obstaja razlika med začetnim združenjem, kjer se dogajanje ravna po korakih duše, to je postopno, in duhovno poroko, kjer se združenje zgodi z božjim korakom, to je "naenkrat".

Najvzvišenejši razvoj duhovne poroke na tem svetu je stopnja *preobrazbene združitve*. Edini od vseh mistikov vseh časov, ki je to skrajno stopnjo združitve opisoval, je sveti Janez od Križa. Duša, že pobožanstvena v sami sebi, "meče okrog sebe iskre in plamene božanske ljubezni" in na ta način postaja še bolj podobna Bogu. Po tej združitvi ni več drugega kot večno združenje v raju, ko pade "zadnji zastor".

Sveti Janez od Križa je to dogajanje sam izkusil in na čudovit način opisal v svoji zadnji knjigi *Živi plamen ljubezni*.²⁴ V njej razlaga pesem duše, ki je dosegla združitev z Bogom, kolikor je mogoče v tem življenju. Naj nam spregovori pesem sama!

"Pesem duše, ki je notranje združena z Bogom, svojim ljubljanim ženinom"

*O živi plamen ljubezni,
ki raniš neskončno nežno
mi duše najgloblje središče,
ker nisi več neusmiljen,
dovrši že, če hočeš,
v blaženem srečanju zastor pretrgaj poslednji!*

*O sladko to žarenje!
O blagodejna rana!
O blaga roka, nežni ta dotik,
ki večnega življenja daje predokus,
ki dolg vsak poplačuje;
ko umoriš, se smrt v življenje spremeni.*

*Ognjene te svetilke,
ki v njih bleščečem siju
globoke votline čutenja,
ki temno je bilo in slepo,
s popolnostjo prečudno
toploto, luč Ljubemu dajo.*

*Kako ljubeč in mil
se v prsih mi prebujáš,
kjer na skrivaj in sam stanuješ,
tvoj čudovito sladki dih,
dobrote, blaženosti poln,
ljubezen nežno meni navdihuje.*

Opis celotne duhovne poti svetega Janeza od Križa lahko povzamemo še na drug način, kajti kontemplacija je veda o ljubezni, je skrivna modrost, ki vodi duše k Bogu. Skrivna modrost pa je tudi lestev. Stopnje te božje lestve bodo opisane na kratko po njihovih učinkih, kot to delata sveti Bernard in sveti Tomaž.²⁵

O desetih stopnjah mistične lestve božje ljubezni po nauku svetega Bernarda in svetega Tomaža

Prva stopnja na tej poti k Bogu se začne, ko duša v svoje dobro zboli od ljubezni.²⁶ "Da

sem bolna od ljubezni,” reče nevesta v Visoki pesmi. Duša odmre grehu in vsemu, kar ni Bog, brezbrizna je do vseh stvari. Kot zaljubljen oseba spremeni navade, v ničemer ne najde veselja, opore, tolažbe in stalnosti. Tako kot nevesta ponoči išče ženina, pa ga ne najde in zato medli od ljubezni.

Druga stopnja. “Zato bom vstala in šla iskat njega, ki ga ljubi moja duša.” Druga stopnja je stopnja neprestanega iskanja. V vseh stvareh išče Ljubljenega, vedno govori o njem in karkoli dela, vedno misli nanj.

Tretja stopnja naredi dušo delovno in polno gorečnosti. Velika dela za Ljubljenega se ji zde majhna, vedno ima občutek, da premalo naredi zanj. Zaradi tega silno žaluje. Njeno življenje se ji zdi prazno. Naj dela karkoli, vse se dozdeva brez koristi. Prepričana je, da je slabša od vseh drugih, saj jo ljubezen uči, česa je Bog vreden. Še zdaleč ni častihlepna, domišljava ali nagnjena k obsojanju drugih. Iz tega stanja izvirata tudi moč in pogum, da se dvigne v naslednjo stopnjo.

Četrta stopnja. V tem stanju duša nič več ne išče lastne tolažbe in veselja niti v stvareh niti v Bogu, ne želi in ne prosi Boga nobene milosti, saj jasno spoznava, da jih je že nešteto prejela. Duša trajno trpi in se ne naveliča. Ljubezen napravi težke in neprijetne stvari skoraj malenkostne. Na tej stopnji je nevesta, ko pravi: “Deni me kot pečat na svoje srce. Zakaj močna kakor smrt je ljubezen.” Vsa skrb duše je, kako bi Bogu ugajala. Zanj želi trpeti, pozablja na lastne želje. Bog tako dušo prav pogosto obiskuje v duhu z radostjo, saj Vsemogočni ne more trpeti bolečine svoje ljubljenske, ne da bi prišel na pomoč. To zagotavlja po Jeremiju, ko pravi: “Spominjam se miline tvoje mladosti, ko si hodil z menoj po puščavi.” (Jer 2,2)

Peta stopnja je čas silovitega hrepenenja duše po združitvi. Trpi lakoto kot psi “ki se po mestu klatijo” (Ps 58,7), ali kot Rahela,

ki je hrepenela po otrocih: “Daj mi otrok, sicer umrem!” (1 Mz 30,1) Na tej stopnji duša mora ugledati tistega, ki ga ljubi, ali pa umreti. Zato jo Bog nasičuje z ljubeznijo, in tako se lahko začne naslednja stopnja.

Šesta stopnja. Duša pogosto najde stik z Ljubljenim, “dobiva peruti kakor orli, teče in ne opeša” (Iz 40,31) oziroma kakor žejni jelen drvi k vodi z veliko naglico. Duša, okrepljena od ljubezni, brez omahovanja in polna upanja z lahkotno naglico hiti k Bogu. “Po poti tvojih ukazov bom tekkel, ko mi srce razširiš.” (Ps 118,32)

Sedma stopnja napravi dušo neverjetno drzno. Ne pozna razsodnosti, ne upošteva nasveta, naj se umakne, niti sramežljivost je ne more ustaviti. Milost, ki jo na tej stopnji nakanja Bog, je neverjeten pogum. “Vse veruje, vse upa, vse prenese!” (1 Kor 13,7) In te duše pri Bogu dosežejo vse, za kar ga v svoji radosti prosijo. Nevesta si upa reči: “O, da bi mi dal poljub svojih ust!” (Vp 1,1) Duša se tako brez strahu bliža Bogu v moči ljubezni, kar jo pripelje na naslednjo stopnjo.

Osmo stopnja pomeni, da je duša prešla v last Ljubega. Oprime se ga, kot pravi nevesta: “Našla sem njega, ki ga ljubi moja duša. Prijela sem ga in ga nisem izpustila.” (Vp 3,4) Duša je potešena v svojem hrepenenju, a le za malo časa, ne za trajno, kajti to bi pomenilo, da je že v tem življenju dosegla neke vrste nebesa.

Deveta stopnja je stanje, ko duša gori v milem ognju Svetega Duha. To je stopnja popolnih. V trenutku, ko duša v tem življenju doseže deveto stopnjo, zapusti telo. Te maloštevilne duše so v ljubezni popolnoma očiščene in zato ne pridejo v vice.

O milostih na tej stopnji ni moč govoriti.

Deseta stopnja. Duša se priliči Bogu, gleda Boga. Vse tisto, kar duša je, postane Bogu podobno. Tu ni več ničesar, kar bi bilo duši prikrito. Zato pravi Odrešenik: “Tisti dan me ne boste ničesar vpraševali.” (Jn 16,23)

To je skrivna lestev na poti duše k Bogu. Na zgornjih letvah ta lestev duši niti ni več tako zelo skrivna, kajti ljubezen ji s svojim globokim delovanjem marsikaj razkriva.

Na vrhu pa duša nima kaj več spraševati.

1. Bogdan Dolenc, Kristjan pred ponudbo sekt, v: V somraku duhovnih avantur. Zbornik predavanj teološkega tečaja, 16, Ljubljana 1992, 62.
2. Lafrance se sprašuje, kaj ponuditi človeku, ki te sprašuje za živega Kristusa? Najprej je treba srečati svetnika in šele potem vzeti v roke evangelij (prim. J. Lafrance, Moj poklic je ljubezen, Zbirka Prenove v Duhu, Ljubljana 1993, 7.)
3. Prim. Breda Cigoj-Leben, Življenje, delo in duhovnost svetega Janeza od Križa, v: Sveti Janez od Križa, Vzpon na goro Karmel, Družina, Ljubljana 1983, 7-27.
4. Duhovna nauka Ivana od Križa, Karmel, Zagreb 1989, 5.
5. Prim. Willigis Jager, Uvod v kontemplativnu molitvu prema Ivanu od Križa, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1987, 23.
6. Prim. prav tam, 41.
7. Breda Cigoj-Leben, Življenje, delo in duhovnost svetega Janeza od Križa, v: Sveti Janez od Križa, Vzpon na goro Karmel, Družina, Ljubljana 1983, 25.
8. Prav tam, 26.
9. Sveti Janez od Križa, Temna noč in krajši spisi, Družina, Ljubljana 1987, 134.
10. Prav tam, 67.
11. Prim. Duhovna nauka Ivana od Križa, Karmel, Zagreb 1989, 25.
12. Sveti Janez od Križa, Temna noč in krajši spisi, Družina, Ljubljana 1987, 45-49.
13. Duhovna nauka Ivana od Križa, Karmel, Zagreb 1989, 87.
14. Prav tam, 25.
15. Prim. Duhovna nauka Ivana od Križa, Karmel, Zagreb 1989, 27.
16. Prim. prav tam, 28-37.
17. Prim. prav tam, 37-45.
18. Sveti Janez od Križa, Temna noč in krajši spisi, Družina, Ljubljana 1987, 13-15.
19. Prim. Sveti Janez od Križa, Temna noč in krajši spisi, Družina, Ljubljana 1987, 50-68 in prim. Duhovna nauka Ivana od Križa, Karmel, Zagreb 1989, 52-56.
20. Prim. Duhovna nauka Ivana od Križa, Karmel, Zagreb 1989, 50-52.
21. Prim. Sveti Janez od Križa, Temna noč in krajši spisi, Družina, Ljubljana 1987, 76-135 in: Duhovna nauka Ivana od Križa, Karmel, Zagreb 1989, 52-56.
22. Prim. Duhovna nauka Ivana od Križa, Karmel, Zagreb 1989, 57-73.
23. Sveti Janez od Križa, Temna noč in krajši spisi, Družina, Ljubljana 1987, 160.
24. Sveti Janez od Križa, živi plamen ljubezni in pesmi, Družina, Ljubljana 1991, 15.
25. Prim. Sveti Janez od Križa, Temna noč in krajši spisi, Družina, Ljubljana 1987, 136-138.
26. Prim. prav tam, 139-145.